

COVID-19 Pandemi Sürecinde Halk Sağlığı Hemşireliği Lisans Eğitimi Örnekleri

Public Health Nursing Undergraduate Education Examples During the COVID-19 Pandemic Period

İbrahim Topuz¹, Sebahat Gözüm²

Öz

Yeni koronavirüs hastalığı (COVID-19) pandemisinin Dünyada ve Türkiye’de ortaya çıkışı, halk sağlığı hemşireliği (HSH) eğitim şeklinde hızla değişikliğe gidilmesini ve yenilikçiliği zorunlu kılmıştır. Makale kapsamında incelenen üniversiteler bazında HSH eğitimlerinin teorik bölümü çevrim içi gerçekleştirilmekteyken, uygulamalı olan bölümü; COVID-19’un belirsizliği, eğitimci izlemi ve kişisel koruyucu ekipman eksikliği gibi nedenlerden dolayı iptal edilmiş veya bir sonraki döneme ertelenmiştir. Bu durum, uygulamanın temel kazanımları olan bilgi, tutum ve davranış geliştirilmesinin mümkün olmamasını beraberinde getirmiştir. Eğitimeiler, HSH uygulamalarına alternatifler oluşturmuş ve bunların değerlendirilmesini de yeniden tanımlamışlardır. Ayrıca başarı değerlendirme yöntemlerinde de değişikliğe gidilmesi zorunluluk haline gelmiştir. HSH eğitimcileri, COVID-19 pandemisi süresince HSH eğitiminin devamlılığını sağlayabilmek ve verimliliği ortaya koyabilmek amacıyla akreditasyon standartlarının sağlanması ve öğrencilerin katılımını teşvik edecek stratejiler oluşturma gibi birçok faktörü göz önünde bulundurmuştur. Bu makalede, COVID-19 pandemisinde HSH lisans derslerine yönelik Dünya’da ve Türkiye’de çeşitli üniversitelerin uygulamalarını açıklamak ve örneklerini sunmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, eğitim, halk sağlığı hemşireliği, lisans, pandemi

Abstract

The new coronavirus disease (COVID-19) the world and in Turkey emergence of the pandemic, public health nursing (PHN) has made changes to proceed quickly in the form of compulsory education and innovation. While the theoretical part of PHN education is carried out online on the basis of the universities examined within the scope of this article, the applied part; it has been cancelled or postponed to the next term due to reasons such as the uncertainty of COVID-19, educator monitoring and lack of personal preventive equipment. This situation brought along the inability to develop knowledge and behavior, which are the basic gains of the application. Educators created alternatives to PHN practices and redefined their evaluation. In addition, it has become a necessity to change the success evaluation methods. PHN educators have taken into account many factors such as ensuring the accreditation standards and creating strategies to encourage student participation in order to ensure the continuity of PHN education and demonstrate efficiency during the COVID-19 pandemic. This article is aimed to COVID-19 pandemic in the world and in Turkey for PHN undergraduate courses and explain the implementation of the various universities and provide examples.

Keywords: COVID-19, education, pandemic, public health nursing, undergraduate

¹Öğretim Görevlisi, Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Kütahya/Türkiye, E-mail: ibrahimtopuz_38gs@hotmail.com

²Profesör Doktor, Akdeniz Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Antalya/Türkiye

Giriş

Yeni koronavirüs hastalığı (COVID-19) ilk olarak Çin’de ortaya çıkmış ve Dünya’ya yayılmıştır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 11 Mart 2020 tarihinde COVID-19’u küresel bir pandemi olarak ilan etmiştir.¹ Dünya genelinde birçok ülke COVID-19’un yayılımını engellemek amacıyla “kurallara uy” şeklinde vatandaşlarına çağrıda bulunmaktadır. Hastalığın önlenmesinde evde kalma ve sosyal mesafe kurallarına uyma önemlidir.² Dünya genelinde birçok ülke tüm eğitim aşamalarında uzaktan eğitim kararı almıştır.³⁻⁴ Türkiye’de de dünya ile paralel olarak COVID-19’a yönelik olarak Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından hızlı bir kararla öncelikle tüm üniversitelerde eğitime 16 Mart 2020 tarihinden itibaren kısa bir süre (3 hafta) ara verilmiştir.⁵ YÖK 23 Mart 2020 tarihinde ise eğitim-öğretimin dijital olanaklardan faydalanılarak uzaktan gerçekleştirilmesine karar vermiştir.⁶ Türkiye’de pandemi öncesi yükseköğretim hemşirelik eğitimi, kalabalık sınıflarda ve yüz yüze gerçekleştirilmekteydi.⁷

DSÖ sağlık bakımı ve hizmetlerinde değişen sosyo-demografik yapı ile hastalıklara ilişkin halk sağlığı alanında küresel hedeflerin gerçekleştirilmesinde hemşirelerin, halk sağlığı hemşireliği (HSH) uygulama yeterliliklerini içerecek biçimde eğitim almasını önermektedir.⁸⁻⁹ COVID-19 pandemisi sürecinde HSH öğretiminde yer verilen; korunma için alınacak koruyucu önemleri bilme, bağışıklama, birey, aile ve toplum sağlığı, vaka bulma, izleme, evde izolasyon ve evde tedavi yönetimi gibi HSH müfredatında yer alan temel konuların gerekliliğini doğrulamıştır. Esasen pandemi sürecinde birinci basamak sağlık kurumları tarafından yürütülen birçok uygulama HSH’nin somut eğitimi için fırsatlar sunarken hem öğrencilerin hem de bakım alan toplumun sağlığını riske sokmamak adına gerçek ortamlarda öğretim yapılamamıştır. Bu derleme makalede, pandemi döneminde Dünya’da ve Türkiye’de HSH dersinin uzaktan gerçekleştirilen eğitiminin içerikleri, teori, laboratuvar ve uygulamalı derslerinin gerçekleştirilme yöntemlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Dünya’da ve Türkiye’de Halk Sağlığı Hemşireliği Eğitimi

Dünya’da ve Türkiye’de HSH derslerinde öğrencilere meslek hayatında yararlanabilecekleri, toplumun sağlık düzeyini yükseltmeye yönelik koruyucu hizmetler ile ilgili bilgi, beceri ve tutum kazandırılmaya odaklanılmaktadır.^{8,10} Bazı çalışmalarda, HSH derslerinin uygulama bölümünün gerçekleştirilmesinde sık sık sorunlarla karşılaşıldığı ifade edilebilmektedir.¹¹⁻¹² Türkiye’de de zaman zaman bazı uygulama alanlarının öğrenci eğitimine izin vermemesi gibi sorunlarla karşılaşılmaktadır. HSH uygulamalarının güçlendirilmesine yönelik olarak en sık başvuru alan

yöntemler ise simülatör kullanımı ve Carper'ın bilgi geliştirme teorisi temelli, öğretme-öğrenme süreçlerinin klinik eğitimle entegrasyonu ve etik ilkeleri ön plana çıkaran model geliştirilmesi önerilmektedir.¹³⁻¹⁴

COVID-19 Pandemisinde Halk Sağlığı Hemşireliği Eğitiminde Dünya ve Türkiye Örnekleri HSH, öğrenmenin üç alanına yönelik (bilgi, tutum ve davranış) hizmetlerin yürütülmesini içeren etkin bir eğitimi gerekli kılmaktadır.¹⁵ Dünya’da birkaç üniversitenin HSH lisans derslerine ilişkin teori, laboratuvar ve uygulama saatleri ile bunları gerçekleştirme durumları Tablo 1’de görülmektedir. Dünya genelinde COVID-19 pandemisinden önce eğitim yüz yüze gerçekleştirilmekteyken, pandemi ile birlikte güvenli bulunmaması nedeniyle çevrim içi eğitime geçilmiş ve hemşirelik eğitim-öğretiminin bir parçası olan “saha uygulaması”, bu durumdan daha fazla olumsuz etkilenmiştir.¹⁶ Pandemi dönemiyle birlikte Dünya’da genel olarak HSH eğitimleri birkaç ülke örneği ile incelenmiş ve aşağıda detaylandırılmıştır.

Amerika

Johns Hopkins Hemşirelik Okulu (The Johns Hopkins School of Nursing-JHUSON)

JHUSON HSH öğretim üyelerinden oluşan “HSH Dörtlü Koalisyon Komisyonu (Quad Council Coalition-QCC)” öğrencilerin HSH derslerinden başarı ile geçmelerine yönelik olarak 8 yetkinlik alanı oluşturmuştur (Şekil 1). Öğrenciler her sınıf sonunda HSH öğretim üyeleri tarafından bu 8 yetkinlik alanında değerlendirilmektedir.²¹

Şekil 1. JHUSON Halk Sağlığı Hemşireliği Yetkinlik Alanları²¹

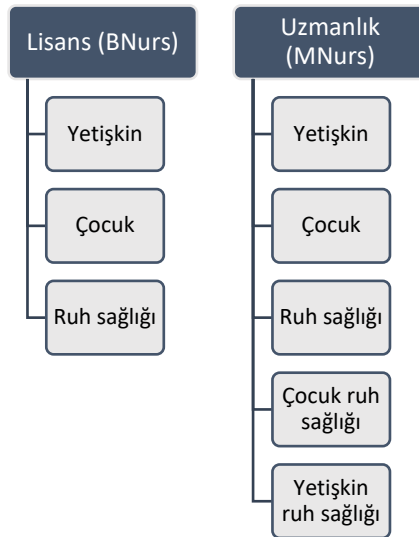
Tablo 1. Dünyada Bazı Üniversitelerin Halk Sağlığı Hemşireliği Lisans Dersi Bilgi Paketleri ile Pandemi Dönemi Uygulamaları¹⁷⁻²⁰

Üniversite	Teorik (T)	Uygulama (P)	Laboratuvar (L)	Kredi	Uygulama Yürütülme Şekli	Gerçekleşme Durumu
Johns Hopkins Hemşirelik Okulu	6	12	-	-	Çevrim içi klinik simülatör kullanılarak	T: ✓ P: ✗ L: ✗
Ottawa Üniversitesi Hemşirelik Okulu	3 modül	3 modül	-	3	Çevrim içi halk sağlığı hemşireliği simülatörleri (kronik hastalığı olan simüle yaşlı bireyler, yaşa gruplandırılmış bilgisayar destekli fiziksel muayene simüle maketleri gibi)	T: ✓ P: ✗ L: ✗
Birmingham Üniversitesi Hemşirelik Okulu		-		8	Kişisel koruyucu ekipman kullanılarak düşük riskli bölgelere küçük gruplarla ev ziyaretleri, yaşlı bireylerin tedavi ve bakımının izlemi (uzaktan yönetimle), takibi ve çevrim içi ödev/vaka sunumu	T: ✓ P: ✓ L: ✓
Norveç Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi		i-		7	Bölgedeki belediye yönetici hekimi ile işbirliği yapılarak uygulama alanı düşük riskli bulunursa uygulamalar gerçekleştirilecek (huzurevi ziyaretleri gibi)	T: ✓ P: ✗ L: ✓

JHUSON'da COVID-19 pandemisi ile birlikte öğrenciler klinik uygulamalar da dahil olmak üzere eğitime tamamen çevrimiçi şeklinde devam etmektedir. Bu süreçte çevrim içi klinik simülasyonların önemli eğitim desteği sağladığı bildirilmektedir.¹⁶

İngiltere

Birmingham Üniversitesi Hemşirelik Okulu (University of Birmingham School of Nursing-UBSN) UBSN'de hemşirelik eğitimi BNurs (3 yıllık-lisans) ve MNurs (4 yıllık-uzmanlık-yüksek lisans) şeklinde iki farklı şekilde sunulmaktadır (Şekil 2). Her iki eğitim düzeyinde de ikinci sınıfta sağlığın geliştirilmesi ve bireylere öz-yönetim yetkinliklerinin kazandırılması dersi zorunlu alınmaktadır. Dersin yıl boyunca farklı kurumlarda (huzurevleri, okullar gibi) zorunlu klinik uygulaması da bulunmaktadır.¹⁹ Bu kapsamda HSH'nin de temel hedefleri olan sağlığın geliştirilmesinden hareketle sunulan bu dersin HSH dersini içerdiği söylenebilir.²²

Şekil 2. UBSN, Hemşirelik Lisans Programları¹⁹

COVID-19 pandemisi ile birlikte UBSN'de HSH dersinin teorik bölümü çevrim içi, klinik ve laboratuvar uygulamaları ise öğrenciler küçük gruplara ayrılarak yüz yüze yürütülmüştür. Bu eğitimlerde de Zoom® ve Microsoft Teams® programlarından yararlanılmıştır.²³⁻²⁴

Kanada

Kanada'da Ottawa Üniversitesi'nde HSH dersi ve uygulaması 4. sınıf güz döneminde gerçekleştirilmektedir. Toplumda sağlığın geliştirilmesi, toplumun gereksinimlerine yönelik görüşmelere dayanan HSH dersi 3 modülden oluşmaktadır. COVID-19 pandemi sürecinde HSH

eğitiminin teorik bölümü çevrim içi olarak sürdürülmeye başlanmıştır. Pandemi sürecinde Nisan, 2020 tarihinden itibaren HSH öğrencileri klinik uygulamaya devam etmektedir.¹⁸

COVID-19 Pandemisinde Türkiye’de Halk Sağlığı Hemşireliği Eğitimi

Türkiye’de COVID-19 pandemisi ile birlikte HSH dersleri uzaktan öğretimle devam etmektedir. HSH dersleri birçok üniversitede sağlık bilimleri fakülteleri, sağlık yüksekokulları, hemşirelik yüksekokulları, hemşirelik fakültelerinde lisans²⁵⁻²⁶ 4. sınıfta, 7. yarıyılıda²⁷, 7. ve 8. yarıyılıda (klinik saha uygulaması)²⁸ ya da 6. yarıyılıda sunulmaktadır.²⁹⁻³⁰ Lisans düzeyinde HSH derslerinin bulunduğu dönem üniversiteden üniversiteye değişiklik göstermekle birlikte makale kapsamında incelenen yükseköğretim kurumları kapsamında teorik ve uygulama zorunluluğunun bulunduğu görülmektedir.²⁷⁻²⁸ HSH dersinin laboratuvar uygulamaları bazı üniversitelerin müfredat programlarında yer almaktadır.²⁸ Ancak bazı üniversitelerin müfredat programlarında yer almamaktadır.²⁷

Pandemi döneminde Türkiye’de birkaç üniversitenin HSH derslerinin ayrıntılı incelemesi Tablo 2’de yer almaktadır. COVID-19 pandemisi sürecinde Türkiye’de bazı üniversitelerin HSH dersleri ve derslerin yürütülme metodları incelenmiş ve aşağıda detaylandırılmıştır.

Antalya

Akdeniz Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi

Lisans düzeyinde HSH dersleri 7. yarıyılıda (haftalık 4 saat teorik, 12 saat uygulama) yürütülmekte ve 8. yarıyılıda da seçmeli HSH intörnlük dersi olarak 1 saat teorik 31 saat uygulaması yer almaktadır.²⁷ Pandeminin ikinci yılında seçmeli intörnlük uygulamaları yerine öğrencilerin dahili ve cerrahi kliniklerde dönüşümlü klinik uygulama yapması sağlanmıştır. Akdeniz Üniversitesi’nde COVID-19 pandemi süreci ile birlikte YÖK’ün önerileri ve senatoda alınmış karar doğrultusunda intörnler dışında eğitim-öğretim süreçleri uzaktan çevrim içi ortamda devam etmektedir. Derslerin yürütülmesinde Microsoft Teams® yazılım programı ile Öğrenci Yönetim Sistemi Platformu (OYS) kullanılmaktadır.³¹ COVID-19 pandemisi nedeniyle HSH dersi klinik uygulamaları lisans düzeyinde çevrim içi örnek olay vaka tartışmaları, laboratuvarında çekilen videolar, ödevler ve çevrim içi sınavlar şeklinde gerçekleştirilmektedir.³²

Dersin uygulama bölümü, öğrencilerin HSH uygulama alanlarında kazanması beklenen temel yetkinlikleri içerecek şekilde vakalar üzerinden tartışma yapılarak, videolar çekilip gösterilerek gerçekleştirilmiştir. Uygulama dersi birkaç örnekle şöyle yapılmıştır; sağlık taramalarında kullanılan ölçümlerin videolarla gösterilmesi, kültürogram kullanılarak bir ailenin

kültüre duyarlı hemşirelik girişimlerinin planlanması ve öğrencilerin aile değerlendirme formu ile kendi ailelerini değerlendirerek hemşirelik tanı ve girişimlerini planlaması.³²

Ankara

Ankara Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi

Lisans düzeyinde HSH dersleri 7. yarıyılıda yürütülmektedir. Haftalık 4 saat teorik, 8 saat uygulamalı bir derstir. 8. yarıyılıda ise HSH dersinin intörlük eğitimi kapsamında alan uygulaması bulunmaktadır. Kültürlerarası hemşirelik, çevre sağlığı, erken tanı taramaları, toplum tanılama, aile hemşireliği süreci, ev ziyaretleri, bebek, çocuk, adölesan, yetişkin ve gebe izlemleri, okul sağlığı ve iş sağlığı hemşireliği ile olağanüstü durumlarda hemşirelik dersin temel konuları ile ders uygulamalarının temel odak noktasını oluşturmaktadır.³⁸

COVID-19 pandemi döneminin başlarında HSH dersinde öğrencilere program yeterlilikleri ve ders kazanımlarını karşılayan ödevler verilerek, dersin teorik ve uygulama bölümü tamamlanmıştır. Daha sonraki süreçte ise dersin uygulamalı olan bu bölümleri 9 iş günü, küçük gruplar halinde çevrim içi vaka tartışmaları şeklinde gerçekleştirilmektedir.³⁵

Bolu

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Toplum tanıma süreci HSH akademisyenlerinin daha önceden belirlemiş oldukları kurumlarla öğrencilerden çevrim içi görüşmeler gerçekleştirmeleri beklenecek kurumları tanımları sağlanmaktadır.³⁶ Öğrencilere sağlık kuruluşlarında uygulanan sağlık sistemlerine yönelik filmler izletilmekte ve bunun çevrim içi HSH uygulama dersinde tartışmaları yapılmaktadır. Aynı kurumda dönem sonunda ise OMAHA sistemi, aile sağlığı deneyim sürecine yönelik öğrencilerin rapor sunmaları talep edilmektedir.³⁶

Düzce

Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Düzce Üniversitesi'nde HSH dersinin uygulama bölümünün ilk 7 haftasında çevrim içi olarak toplum tanılama, öğrencilerin yakın çevrelerinden ulaştıkları bir aileye OMAHA sistemi doğrultusunda HSH bakım ve tanılama girişimlerini gerçekleştirmeleri beklenmektedir.³² İkinci 7 haftalık HSH ders sürecinin ise yüz yüze gerçekleştirilmesi planlanmış ancak artan vaka sayılarından dolayı kurum yönetimine derslerin çevrim içi gerçekleştirilme talebi iletilmiştir.³⁷

Tablo 2. Türkiye’de Birkaç Üniversite Örneğiyle Lisans Halk Sağlığı Hemşireliği Dersi Bilgi Paketleri ile Pandemi Dönemi Uygulamaları³¹⁻³⁶

Üniversite	Teorik (T)	Uygulama (P)	Laboratuvar (L)	Kredi	Uygulama Yürütülme Şekli	Gerçekleşme Durumu
Akdeniz Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi	4	12	-	10	Çevrim içi vaka tartışmaları, aile merkezli bakım ve aile sağlığı hemşireliği konularına yönelik; kültürogram kullanılarak bir ailenin kültüre duyarlı hemşirelik girişimlerinin planlanması, hemşirelerin aile içi fiziksel şiddete bakış açıları şeklinde uygulamalar ve bunlara ilişkin videolar ile her hafta işlenen konu kapsamına uygun araştırma örneği ele alınmış ve bunlar senkron olarak tartışılmıştır	T: ✓ P: ✗ L: ✗
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi	4	8	4	10	Yüz yüze okul sağlığı uygulamaları, sağlık eğitimi, danışmanlık, OMAHA sistemi vaka çalışmaları, aile sağlığı uygulamaları, ev ziyaretleri, tarama programları, Windshield gözlem yöntemi ile toplum tanılama, yaşlı sağlığı ve iş sağlığı uygulamaları, evde bakım uygulamaları ile son olarak OMAHA sistemi raporlandırma uygulamaları	T: ✓ P: ✓ L: ✗
Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi	5	6	-	-	Halk sağlığı hemşireliği, toplum tanılama, yaşlı sağlığı, okul sağlığı, aile planlaması konularına yönelik çevrim içi ödev/vaka sunumu ile uygulamanın tamamlanması	T: ✓ P: ✗ L: ✗
Ankara Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi	4	8	-	8	9 iş günü, küçük gruplar halinde çevrim içi vaka tartışmaları ile video çekimleri, dönem sonlarında pandemi şartlarının tekrardan değerlendirilmesi ile birlikte beşer iş günü yüz yüze klinik sahada gerçekleştirilme kararı alınmıştır	T: ✓ P: ✓ L: ✗
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi	6	8	-	-	Sağlık kurumları ile çevrim içi-mobil ağlar aracılığıyla iletişim, bunların çevrim içi ders ortamına aktarılması, aile sağlığı hemşireliğinde çevrim içi vaka tartışmaları, mobil ya da çevrim içi görüşme ile uzaktan ev ziyaretleri, çevrim içi okul sağlığı hemşireliği uygulamalarının tartışılması	T: ✓ P: ✗ L: ✗
Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi	5	8	-	-	Aileye OMAHA sistemi doğrultusunda HSH bakım ve tanılama girişimlerini gerçekleştirme (aile sağlığı uygulaması) ve ailelere ya da ihtiyacı olan birey, toplum ya da gruba yönelik (yoksul vb. şeklinde dezavantajlı gruplar gibi) sağlık eğitimi hazırlama, bu eğitimin çeşitli araçlarla gerçekleştirilerek kayıt altına alınması	T: ✓ P: ✗ L: ✗

Literatürde COVID-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitim alan hemşirelik öğrencilerinin alt-yapı yetersizliğinden dolayı derslere katılım sağlayamama, derslerden verim alamama, uzaktan eğitim sürecine yönelik olarak yetersiz bilgilendirme gibi durumlara ilişkin çeşitli deneyimler yaşadıkları bildirilmektedir.³⁹⁻⁴⁰

İzmir

Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi

Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi'nde ise HSH dersleri 6. yarıyılıda gerçekleştirilmektedir. Haftalık 5 saat teorik, 6 saat uygulamalı bir derstir. Ayrıca 7. ve 8. yarıyıllarda da HSH'ye yönelik; kronik hastalıklar hemşireliği, evde bakım, okul hemşireliği şeklinde derslerle, hemşirelik klinik saha uygulamaları (hemşirelikte bakım yönetimi) haftalık 24 saat şeklinde yürütülmektedir.⁴¹ COVID-19 pandemisi ile birlikte üniversitede tıp fakültesi 6. dönem öğrencileri hariç tüm eğitim düzeylerinde uzaktan eğitim sistemine geçilmiştir. Bunun uygulanmasında ise Dokuz Eylül Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi (DEUZEM) tarafından SAKAI® eğitim platformu oluşturulmuştur. Lisans düzeyinde HSH uygulaması içeren hemşirelik bakım yönetimi I ve II uygulamalı dersleri ile HSH dersleri (teorik ve uygulama dahil) online olarak gerçekleştirilmektedir.³⁴

Sonuç ve Öneriler

COVID-19 pandemi süreci ile birlikte makale kapsamında incelenen üniversiteler bazında lisans HSH eğitimlerinin uzaktan öğrenim şeklinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Uzaktan eğitimde sıklıkla tercih edilen yazılım sistemleri Microsoft Teams® ve Zoom®'dur. Hemşirelik Ulusal Çekirdek Eğitim Programı (HUÇEP-2014)'nda⁴² hemşirelik eğitiminin bilgi, beceri ve tutumu destekleyecek şekilde profesyonel yeterliliklerin hemşirelik uygulamaları ile sağlanabileceğine vurgu yapılmaktadır. Lisans düzeyinde HSH derslerinin uygulamalı olan bölümleri Dünya'da genel olarak öğrencilerin pandeminin bulaş riskini artırabilmesi nedeniyle çoğunlukla çevrimiçi platformlarda interaktif yöntemlerle ve öğrencilere yakın çevrelerini değerlendirecekleri şekilde yürütülmektedir. İncelenen üniversiteler sınırlılığında Türkiye'de pandeminin ilk dönemlerinde çoğunlukla uzaktan eğitimle gerçekleştirilen HSH uygulamalarının, 2020-2021 güz yarıyılından itibaren bazı üniversitelerde, özellikle 7. ve 8. dönemde olan HSH derslerinin saha uygulamalarının gerçek ortamlarda yürütüldüğü gözlemlenmiştir. Covid 19 pandemisi ve olası benzer durumlar dikkate alınarak, HSH öğretimi için uzaktan yapılacak yöntemlerle öğrenciye temel yetkinliklerin nasıl kazandırılacağı konusunda bir uzlaşma raporu hazırlanması önemlidir.

Kaynaklar

1. World Health Organization [Internet]. Coronavirus disease 2019 (COVID-19) situation report-78. [cited 2021 Jan 1]. Available from:
https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200407-sitrep-78-covid-19.pdf?sfvrsn=bc43e1b_2
2. Hellewell JAS, Abbott S, Gimma A, Bosse NI, Jarvis CI, Russell TW, et al. Feasibility of controlling COVID-19 outbreaks by isolation of cases and contacts. *Lancet Glob Health*. 2020;8(4):488-496. doi: 10.1016/S2214-109X(20)30074-7.
3. Kogan M, Klein SE, Hannon CP, Nolte MT. Orthopaedic education during the COVID-19 pandemic. *J Am Acad Orthop Surg*. 2020;28(11):456-464. doi: 10.5435/JAAOS-D-20-00292
4. Machado RA, Bonan PRF, Perez DEDC, Martelli JÚnior H. COVID-19 pandemic and the impact on dental education: Discussing current and future perspectives. *Braz Oral Res*. 2020;34:e083. doi: 10.1590/1807-3107bor-2020.vol34.0083
5. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) [Internet]. Koronavirüs (Covid-19) Bilgilendirme Notu:1, 2020. [Erişim tarihi: 25.12.2020]. Erişim adresi:
<https://covid19.yok.gov.tr/Documents/alinan-kararlar/02-coronavirus-bilgilendirme-notu-1.pdf>.
6. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) [Internet]. Basın açıklaması-Yükseköğretim Kurulu Başkanı Prof. Dr. M. A. Yekta SARAÇ. [Erişim tarihi: 01.12.2020]. Erişim adresi:
<https://covid19.yok.gov.tr/Documents/alinan-kararlar/03-uzaktan-egitime-iliskin-alinan-karar.pdf>.
7. Boz Yüksekdağ B. Covid-19 pandemisi döneminde öğrenme ve uzaktan hemşirelik eğitiminde paradigma değişimi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi (AUAd)*. 2021;7(1):61-73.
8. Çelikkalp Ü, Irmak AY, Metinoğlu M, Esin MN. Halk sağlığı hemşireliği lisans uygulamalarının mevcut durumu: Ulusal anket çalışması. *Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi*. 2020;2(2):89-102.
9. Giddens J, Brady D, Brown P, Wright M, Smith D, Harris J. A new curriculum for a new era of nursing education. *Nurs Educ Perspect*. 2008;29(4):200-204.
10. Nigenda G, Magana-Valladares L, Cooper K, Ruiz-Larios JA. Recent developments in public health nursing in America. *Int J Environ Res Public Health*. 2010;7(3):729-750. doi: 10.3390/ijerph7030729
11. Akselbo I, Olufsen V, Ingebrigtsen O, Aune I. Simulation as a learning method in public health nurse education. *Public Health Nurs*. 2019;36(2):226-232. doi: 10.1111/phn.12560
12. Joyce BL, Harmon MJ, Johnson RGH, Hicks V, Brown-Schott N, Pilling LB. Using a quality improvement model to enhance community/public health nursing education. *Public Health Nurs*. 2019;36(6):847-855. doi: 10.1111/phn.12656
13. Callen B, Smith CM, Joyce B, Lutz J, Brown-Schott N, Block D. Teaching/learning strategies for the essentials of baccalaureate nursing education for entry-level community/public health nursing. *Public Health Nurs*. 2013;30(6):537-547. doi: 10.1111/phn.12033
14. Ødegården T, Struksnes S, Hofmann B. Patient simulation in health education. Oslo: Gyldendal akademisk. 2015.
15. Koushali AN, Hajjiamini Z, Ebadí A. Comparison of nursing students' and clinical nurses' attitude toward the nursing profession. *Iran J Nurs Midwifery Res*. 2012;17(5):375-380.

16. Gresh A, LaFave S, Thamilselvan V, Batchelder A, Mermer J, Jacques K, et al. Service learning in public health nursing education: How COVID-19 accelerated community-academic partnership. *Public Health Nurs.* 2020;Sep(2):1-10. doi: 10.1111/phn.12796
17. Johns Hopkins School of Nursing [Internet] (2021). School of Nursing. Web site. [cited 2021 Apr 4]. Available from: <https://nursing.jhu.edu/>.
18. University of Ottawa [Internet]. School of Nursing, Web site. [cited 2021 Jan 11]. Available from: <https://health.uottawa.ca/nursing/>.
19. University of Birmingham [Internet]. School of Nursing, Web site. [cited 2020 Dec 12]. Available from: <https://www.birmingham.ac.uk/schools/nursing/index.aspx>.
20. Norwegian University of Science and Technology [Internet]. Guidelines for physical attenda. [cited 2020 Nov 10]. Available from: <https://innsida.ntnu.no/wiki/-/wiki/English/Temporary+guidelines+governing+physical+presence+on+campus+due+to+coronavirus>.
21. Quad Council Coalition Competency Review Task Force [Internet]. Community/Public Health Nursing Competencies, 2018. [cited 2020 Dec 7]. Available from: https://www.cphno.org/wp-content/uploads/2020/08/QCC-C-PHN-COMPETENCIES-Approved_2018.05.04_Final-002.pdf
22. Kulbok PA, Thatcher E, Park E, Meszaros PS. Evolving public health nursing roles: Focus on community participatory health promotion and prevention. *Online J Issues Nurs.* 2012;17(2):1. doi: 10.3912/OJIN.Vol17No02Man01
23. University of Birmingham [Internet]. Covid-19 student FAQs. [cited 2021 Apr 10]. Available from: <https://intranet.birmingham.ac.uk/student/2020/covid-19-student-faqs.aspx#Returningtocampus>
24. University of Birmingham [Internet]. Getting started with Microsoft Teams. [cited 2021 Apr 9]. Available from: <https://www.birmingham.ac.uk/university/hefi/events/2020/08/5Aug-Getting-started-with-Microsoft-Teams.aspx>
25. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi [Internet]. Niğde Zübeyde Hanım Sağlık Yüksekokulu, web sitesi. (2021). [Erişim tarihi: 07.04.2021]. Erişim adresi: <https://www.ohu.edu.tr/zubeydehanimsaglikyo/hemsirelik>
26. Kafkas Üniversitesi [Internet]. Sağlık Bilimleri Fakültesi, web sitesi, 2021. [Erişim tarihi: 05.04.2021]. Erişim adresi: <https://www.kafkas.edu.tr/sbf>
27. Akdeniz Üniversitesi [Internet]. Bologna Bilgi Paketi, 2020. [Erişim tarihi: 27.10.2020]. Erişim adresi: <https://obs.akdeniz.edu.tr/oibs/bologna/#>.
28. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa [Internet]. Eğitim Bilgi Sistemi, Hemşirelik Lisans Programı, 2020. [Erişim tarihi: 27.10.2020]. Erişim adresi: <https://ebs.istanbulc.edu.tr/home/dersprogram/?id=1262&yil=2020>.
29. Ordu Üniversitesi [Internet]. Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Bilgi paketi, ders kataloğu, 2020. [Erişim tarihi: 05.12.2020]. Erişim adresi: <http://oidb.odu.edu.tr/ogrenci/ebp/organizasyon.aspx?kultur=trTR&Mod=1&ustbirim=19&birim=1&altbirim=-1&program=384&organizasyonId=416&mufredatTurId=932001>.
30. Sağlık Bilimleri Üniversitesi [Internet]. Gülhane Hemşirelik Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Bilgi paketi, 2020. [Erişim tarihi: 11.12.2020]. Erişim adresi: <https://obs.sbu.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=16&curSunit=1321#>.

31. Akdeniz Üniversitesi [Internet]. Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı. 2020-2021 Eğitim-Öğretim Yılı, Güz Yarıyılı, Uzaktan Eğitim-Öğretim Uygulama Esasları, 2020. [Erişim tarihi: 13.11.2020]. Erişim adresi: <http://oidb.akdeniz.edu.tr/akdeniz-universitesi-2020-2021-egitim-ogretim-yili-guz-yariyili-uzaktan-egitim-ogretim-uygulama-esaslari/>.
32. Akdeniz Üniversitesi [Internet]. Hemşirelik Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı Formları, 2020. [Erişim tarihi: 07.02.2021]. Erişim adresi: <http://hemsirelik.akdeniz.edu.tr/halk-sagligi-hemsireligi-anabilim-dali-formlari/>.
33. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa [Internet]. 2020-2021 güz yarıyılı eğitim ve öğretim faaliyetleri hakkında öğrencilerimize duyuru, 2020. [Erişim tarihi: 17.11.2020]. Erişim adresi: <https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=2020-2021-guz-yariyili-egitim-ve-ogretim-faaliyetleri-hk..pdf>.
34. Dokuz Eylül Üniversitesi [Internet]. Hemşirelik Fakültesi, web sitesi, duyurular. [Erişim tarihi: 21.11.2020]. Erişim adresi: <https://hemsirelik.deu.edu.tr/>.
35. Ankara Üniversitesi [Internet]. Hemşirelik Fakültesi, web sitesi, duyurular, 2020. [Erişim tarihi: 19.12.2020]. Erişim adresi: <http://www.nursing.ankara.edu.tr/>.
36. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi [Internet]. Sağlık Bilimleri Fakültesi, web sitesi. (2020). Duyurular. [Erişim tarihi: 04.04.2021]. Erişim adresi: <https://sbf.ibu.edu.tr/>
37. Düzce Üniversitesi [Internet]. Sağlık Bilimleri Fakültesi, web sitesi. (2020). Duyurular. [Erişim tarihi: 04.04.2021]. Erişim adresi: <http://sabf.duzce.edu.tr/>
38. Ankara Üniversitesi [Internet]. Bologna Bilgi Paketi, 2021. [Erişim tarihi: 07.04.2021]. Erişim adresi: http://bbs.ankara.edu.tr/Ders_Bilgileri.aspx?dno=926583&bno=4311&bot=1930
39. Karadağ E, Yücel C. Yeni tip Koronavirüs pandemisi döneminde üniversitelerde uzaktan eğitim: Lisans öğrencileri kapsamında bir değerlendirme çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*. 2020;10(2):181-92. <https://doi.org/10.2399/yod.20.730688>
40. Keskin Kızıltepe S, Kurtgöz A. Hemşirelik öğrencilerinin covid-19 pandemisi sürecinde aldıkları uzaktan eğitime yönelik tutum ve görüşlerinin belirlenmesi. *Journal of International Social Research*. 2020;13(74):558-566.
41. Dokuz Eylül Üniversitesi [Internet] (2020). Bilgi paketi, ders kataloğu, 2020. [Erişim tarihi: 03.04.2021]. Erişim adresi: https://debis.deu.edu.tr/ders-katalog/2020-2021/tr/bolum_1229_tr.html.
42. Hemşirelik Eğitimi Derneği (HEMED) [Internet]. Hemşirelik ulusal çekirdek eğitim programı (HUÇEP). (2014). [Erişim tarihi: 07.04.2021]. Erişim adresi: <http://hemed.org.tr/dosyalar/pdf/hucep-2014.pdf>